

Barbara Musiał, Grażyna Czaja-Bulsa, Aneta Szechter-Grycewicz, Beata Brodzińska, Agata Marasz

Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego PUM w Szczecinie

Spożywanie alkoholu i narkotyków oraz sposoby jego ograniczenia w opiniach gimnazjalistów szkół szczecińskich

Alcohol and drugs use and solutions to its restricting in the opinions of Szczecin's Junior High School pupils

STRESZCZENIE

Wstęp. Spożywanie alkoholu i narkotyków przez młodzież ma negatywny wpływ na ich zdrowie i stanowi duże zagrożenie cywilizacyjne.

Cel pracy. Celem pracy jest określenie sytuacji sprzyjających sięganiu po alkohol i narkotyki, i miejsc ich spożywania oraz poznanie sposobów jego ograniczenia uznanych za istotne przez młodzież.

Materiał i metody. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety, który wypełniło 918 gimnazjalistów, 58% dziewcząt i 42% chłopców w wieku 13–16 lat, z 5 szkół Szczecina. Wyniki poddano analizie statystycznej.

Wyniki. Młodzież najczęściej sięga po alkohol na spotkaniach z rówieśnikami (76%), na uroczystościach rodzinnych (53%), z okazji sukcesów w szkole (50%), a także bez okazji (48%). Natomiast narkotyki gimnazjaliści najczęściej zażywają na imprezach sportowych (58%), w chwili bezradności (40%) lub bez żadnej okazji (35%). Za najskuteczniejszą metodę ograniczenia zjawiska uzależnień uczniowie uznają pomoc koleżanek i kolegów oraz usuwanie ze szkół uczniów zażywających narkotyki. W przypadku uzależnienia gimnazjaliści oczekują pomocy przede wszystkim od rodziców.

Wnioski. Picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez młodzież jest poważnym problemem, mocno związanym z jej funkcjonowaniem w grupie społecznej (rodzina, rówieśnicy). Akceptacja spożywania alkoholu przez rodzinę istotnie zmniejsza szansę na ograniczenie tego zjawiska wśród młodzieży.

Problemy Pielęgniarstwa 2012; 20 (1): 43–48

Słowa kluczowe: młodzież, alkohol, narkotyki

ABSTRACT

Introduction. Adolescents' alcohol and drugs use has negative impact on their health and is a big civilization threat.

Aim of study. Paper's purpose is to define situations promoting alcohol and drugs use among young people as well as places where those substances are consumed and solutions to reducing those behavior which were considered important.

Material and methods. Survey questionnaire was used as a research method. There were 918 respondents, 58% girls and 42% boys in the age bracket of 13–16 from five Szczecin's Junior High Schools. Results were analyzed statistically.

Results. Adolescents drink alcohol most often during meeting with same-age people (76%), during family holidays and events (53%), because of successes in school (50%), but also without any occasion (48%). Drugs on the other hand are most commonly used during sport events (58%), in the moment of hopelessness (40%) or without an occasion (35%). Most affective way of reducing the phenomena of addiction according to adolescents is help of same-age people and expelling abusers from schools. In the case of addiction Junior High Pupils expect help foremostly from their parents.

Conclusions. Alcohol drinking and drugs use among adolescents is a serious problem, deeply associated with their functioning in a social group (family, same-age people). Acceptation of alcohol drinking in the family lowers essentially the chance of reducing this behavior among adolescents.

Nursing Topics 2012; 20 (1): 43–48

Key words: adolescents, alcohol, drugs

Adres do korespondencji: mgr Barbara Musiał, Pomorski Uniwersytet Medyczny, Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego, ul. Żołnierska 48, 70-204 Szczecin, tel.: 507-040-639, tel./faks: (091) 480-09-84, e-mail: musialb@wp.pl

Wstęp

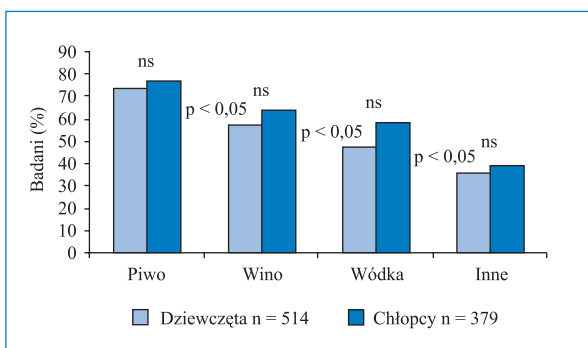
Alkohol i narkotyki stanowią duże zagrożenie cywilizacyjne i zdrowotne dla młodzieży, poprzez łatwą dostępność i powszechność. Przy obecnie nasilonych niekorzystnych zjawiskach, takich jak: bezrobocie, trudna sytuacja polskich rodzin, stres czy depresje trudno jest zachować komfort psychiczny i zdrowie osobie dorosłej, a co dopiero dziecku, które jest niedojrzałe emocjonalnie i ma nieukształtowaną osobowość [1]. Jak wynika z niepublikowanych badań autorów niniejszej pracy, powody, dla których młodzież sięga po alkohol lub narkotyki są różne, przede wszystkim zdobycie odpowiedniej pozycji w grupie (alkohol — 55%, narkotyki — 42%). Nastolatek jako istota społeczna robi wiele, aby spotkać się z uznaniem grupy rówieśniczej [2]. Istotne okazują się również problemy rodzinne, osobiste (alkohol — 56%, narkotyki — 43%), trudności w nauce oraz nuda. Dla 1/3 badanych jest to sposób walki ze stresem. Z badań ankietowych autorów przeprowadzonych w 2009 roku wśród gimnazjalistów miasta Szczecina wynika, że alkohol pije 76% uczniów, a substancje psychoaktywne zażywa 15%. Młodzież najczęściej pije piwo (76%), rzadziej wino (60%), wódkę (53%), jeszcze rzadziej inne alkohole (38%) (ryc. 1). Dziewczeta piją alkohol z tą samą częstością co chłopcy, narkotyki zażywają rzadziej (12,6% v. 18,9%; $p = 0,01$). Odsetek pijącej młodzieży wzrasta z wiekiem, alkohol pije dwukrotnie więcej uczniów klasy II i III niż I (7,9% v. 19,7%; $p = 0,001$).

Cel pracy

Określenie sytuacji sprzyjających sięganiu po alkohol i narkotyki oraz miejsc ich spożywania, a także poznanie sposobów jego ograniczenia uznanych za istotne przez młodzież.

Materiał i metody

Badaniami objęto 918 uczniów w wieku 13–16 lat (514 dziewcząt, 379 chłopców) z 5 szkół gimnazjalnych

Rycina 1. Rodzaj alkoholu spożywanego przez młodzież gimnazjalną w zależności od płci

Figure 1. Types of alcohol consumed by junior high school students in dependence to gender

Szczecina. Do I klasy uczęszczało 344 z nich (38%), 250 do klasy II (27%), a 324 do klasy III (35%). W rodzinie pełnej wychowywało się 651 osób (70%), a w niepełnej 198 (21,5%). Większość rodziców badanej grupy uczniów miała wykształcenie wyższe (matki 44%, ojcowie 39%) lub średnie (30,5%). Zawodowo pracowało 94% ojców i 88% matek. Alkohol pije 27% ojców i 16% matek oraz 37% przyjaciół badanych. Narkotyki zażywa 3% ojców, 0,5% matek i 12% przyjaciół ankietowanych.

Badania przeprowadzono w 2009 roku, wykorzystano kwestionariusz ankiety, składający się z 17 pytań (6 zamkniętych, 1 otwarte, 10 mieszanych), której autorem jest Anna Skowrońska [3].

Wyniki poddano analizie statystycznej, wykorzystując program komputerowy STATISTICA 6.0. Za różnice istotne statystycznie uznano te, których poziom istotności był niższy od 0,05. Różnice pomiędzy parametrami oceniano za pomocą testu Chi-kwadrat Pearsona.

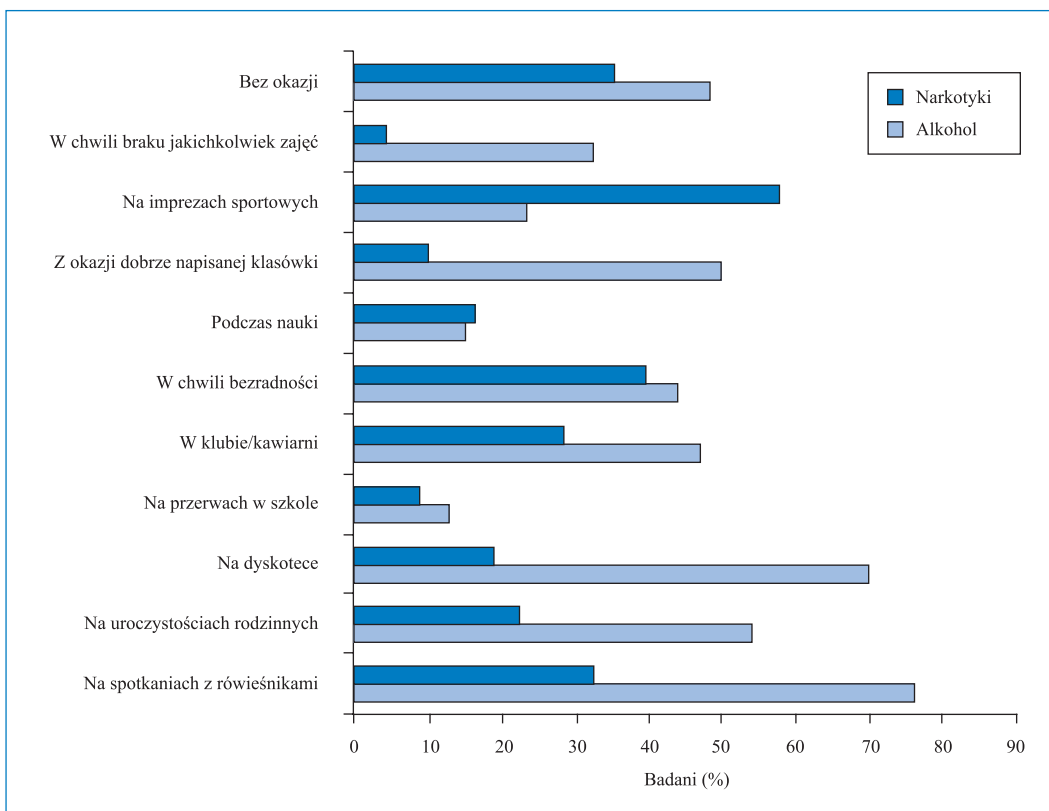
Wyniki

Po alkohol uczniowie najczęściej sięgają na spotkaniach z rówieśnikami (76%), w tym na dyskotecę (70%), w klubie i kawiarni (40%). Rzadziej na uroczystościach rodzinnych (53%), z okazji dobrze napisanej klasówki (50%), bez okazji (48%) i z braku zajęć (33%) (ryc. 2). Narkotyki młodzież najczęściej zażywa na imprezach sportowych (58%). Rzadziej w chwilach bezradności (40%), czy bez okazji (36%), na spotkaniach z rówieśnikami (32%), w klubie/kawiarni (28%) lub na uroczystościach rodzinnych (22%) (ryc. 2).

W alkohol gimnazjaliści zaopatrują się najczęściej na spotkaniach z rówieśnikami (34%), na dyskotecę (25%) i na koncertach (22%). Rzadziej w miejscu zamieszkania (18%), na imprezach sportowych (11%), czy na terenie szkoły (5,5%) (ryc. 3). Narkotyki młodzież kupuje w różnych miejscach, najczęściej na dyskotecę (8,5%), na spotkaniach z rówieśnikami (7,5%) i na koncertach (6%). Rzadziej na terenie szkoły (4,9%), w miejscu zamieszkania (4%), czy na imprezach sportowych (3,5%) (ryc. 3).

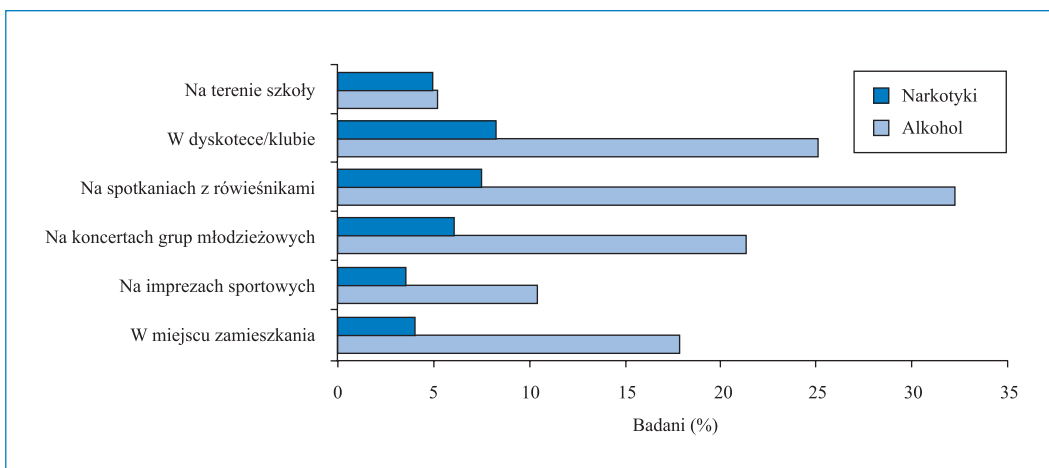
Za najskuteczniejszą metodę ograniczenia zjawiska uzależnień uczniowie wszystkich klas uznają pomoc kolegów i koleżanek (> 50% badanych), usuwanie ze szkoły uczniów zażywających narkotyki, zaostrezenie przepisów utrudniających odurzanie się, dostarczanie wiedzy o środkach odurzających, prowadzenie programów z profilaktyki narkotykowej oraz lepszą dostępność do obiektów sportowych (po 40% badanych) (ryc. 4). Usuwanie ze szkoły osób pijących alkohol, zakaz reklamy alkoholowej i papierosów, uczenie umiejętności zachowania abstynencji jest skuteczną metodą walki z uzależnieniem w ocenie 1/4–1/3 uczniów (ryc. 4).

Osobami, do których młodzież — będąc uzależniona — zwróciłaby się o pomoc, najczęściej są rodzice (matka — 66%, ojciec — 51%), nauczyciel uczący ka-

Rycina 2. Sytuacje, w których młodzież najchętniej sięga po alkohol i narkotyki

Figure 2. Situations favoring alcohol and drugs use among youth

Rycina 3. Miejsca, w których młodzież zaopatruje się w alkohol i narkotyki

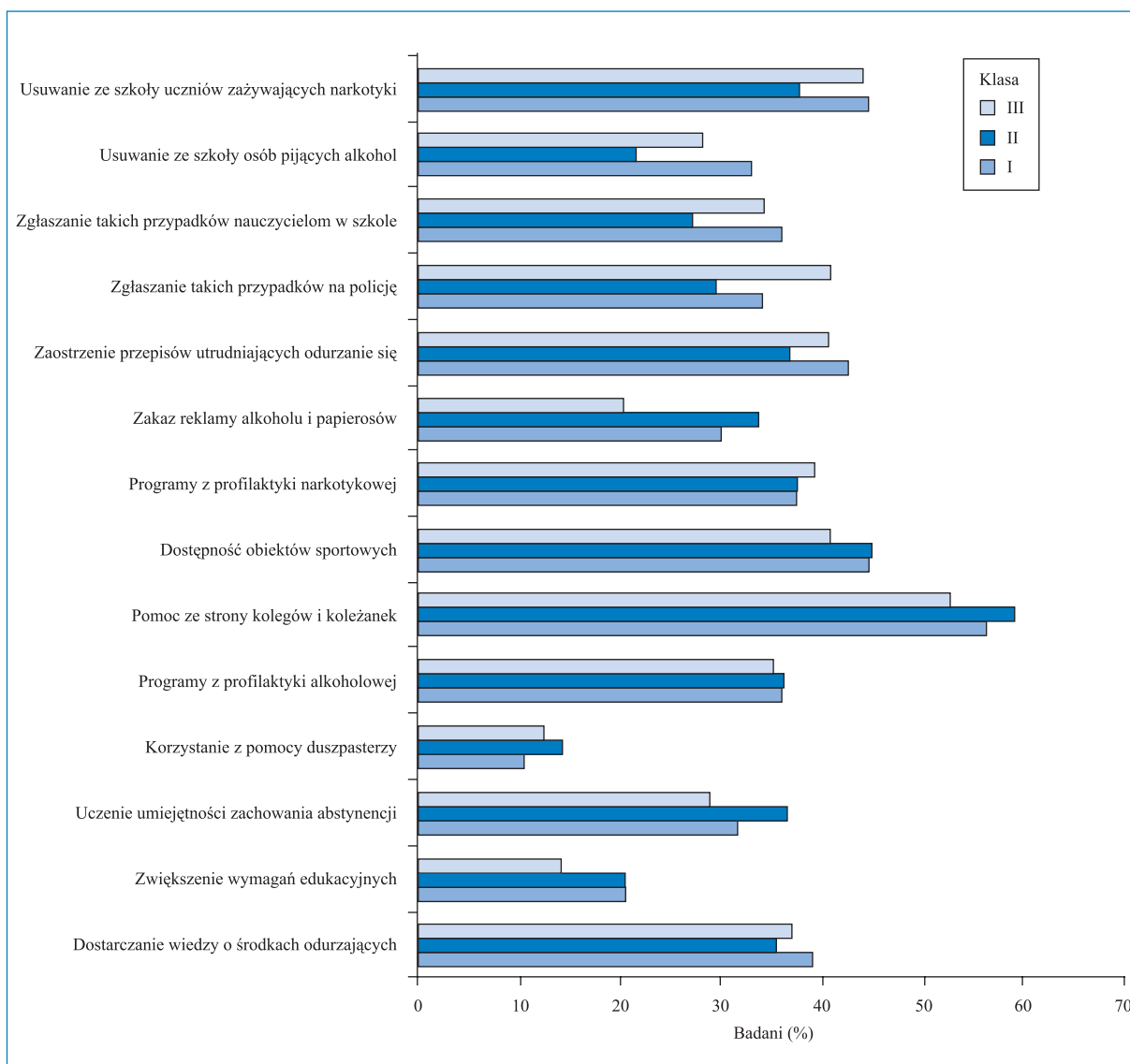
Figure 3. Places, where youth gain access to alcohol and drugs

techezy (54%), przedstawiciel ośrodka odwykowego (40%), konsultacje w telefonie zaufania (38%) (ryc. 5).

Dyskusja

Spożywanie alkoholu oraz narkotyków przez młodzież, przy ich łatwej dostępności, stwarzają wysokie

zagrożenie we współczesnym świecie. Są one dostępne w miejscach, gdzie młodzież chętnie spędza swój wolny czas (koncerty, dyskoteki) [4, 5]. Współczesny świat stawia większe wymagania zarówno dla dorosłych, jak i dla młodych ludzi. Aby temu sprostać, rodzice muszą więcej pracować, a dzieci — więcej się uczyć [6]. Dla-

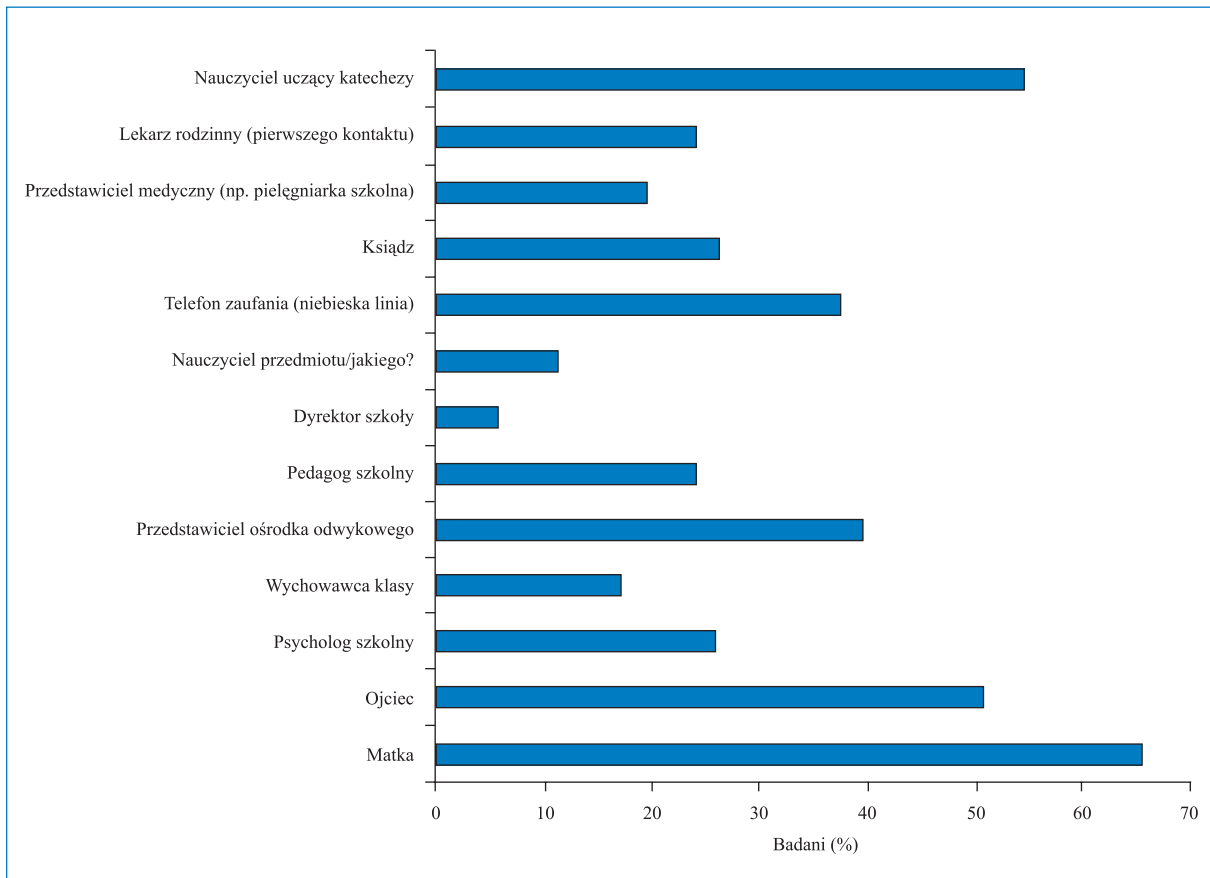
Rycina 4. Skuteczność metod ograniczenia zjawiska uzależnień w opinii młodzieży gimnazjalnej

Figure 4. Effectiveness of addiction restrictions according to the opinion of junior high school students

tego piętrzą się trudności, pojawia się stres. Życie staje się sprawdzianem, czy dzieci wejdą pozytywnie w nowe role, czy wybiorą zachowania ryzykowne. Okres dojrzewania, niezwykle istotny w rozwoju człowieka, to moment, w którym mądry, odpowiedzialny dorosły, może pokazać właściwą drogę dorastającym dzieciom. W tym okresie bardzo ważne jest środowisko rodzinne, pozytywne wzorce rodziców, także związane ze spożyciem środków uzależniających. Młodzież wsparta miłością, zrozumieniem i dialogiem umacnia swoje przekonania kulturowo-obyczajowe [7, 8]. Uzależnienie młodocianych od alkoholu ma niestety silne uwarunkowania rodzinne: 27% ojców i 16% matek badanej grupy gimnazjalistów pije. Ten nieplanowany wzorzec rodziny daje niewielkie szanse na podjęcie sku-

tecznej walki z piciem alkoholu przez młodocianych. Z niego wynika wysoki odsetek uczniów (53%) spożywających alkohol na uroczystościach rodzinnych. Młodzież swoje zachowania kształtuje na podstawie wzorców panujących w rodzinie, postaw rodziców w stosunku do alkoholu i ich oczekiwań od dzieci [7, 8]. Niepokojący jest fakt, że na spotkaniach rodzinnych dostępne są również narkotyki (22% badanych). Wskazuje to na słaby nadzór rodziców nad dziećmi, bowiem odsetek rodziców zażywających narkotyki jest niski: 3,5% ojców i 0,5% matek. Zatem narkotyki na spotkania przynoszą i zażywają pozbawieni nadzoru nieletni.

W narkotyki młodzież zaopatruje się najczęściej na dyskotekach (8,5%), koncertach (6%), na spotkaniach z rówieśnikami (7,5%), ale również na terenie szkoły

Rycina 5. Osoby, do których uzależniona młodzież zwróciłaby się o pomoc

Figure 5. To whom would youth turn for help if addicted

(5%), na imprezach sportowych (3,5%) i w miejscu zamieszkania (4%) (ryc. 3). Wskazuje to na potrzebę jeszcze większego nadzoru w tych placówkach. Budujący jest fakt, że w sytuacjach trudnych młodzież najczęściej szuka pomocy wśród rodziców, a dopiero w przypadku patologicznych relacji w rodzinie zwraca się o pomoc do innych osób (ryc. 5).

Następnym ważnym determinantem, a może w okresie rozwoju młodzieży jeszcze istotniejszym, jest picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez rówieśników [9]. Wzrasta ona z czasem trwania edukacji szkolnej, największa różnica dotyczy klasy I i II. Jak wynika z niepublikowanych badań autorów niniejszej pracy, w tej grupie młodzieży alkohol zażywało 37%, a narkotyki 12% przyjaciół ankietowanych. Dziewczęta piją alkohol z tą samą częstotliwością co chłopcy, natomiast narkotyki dziewczęta zażywają rzadziej (12,6% v. 18,9%).

W wieku dorastania presja środowiska ma ogromny wpływ na kształtowanie zachowań młodego człowieka, a alkohol i narkotyki — jako coś zakazanego — nabierają szczególnej wartości. Borsari i Carem argumentują, że nacisk rówieśników może mieć charakter bezpośredni (namawianie do picia) lub pośredni (mode-

lowanie postrzeganych norm społecznych) [9]. W przeprowadzonych przez autorów badaniach rówieśnicy również odgrywają ogromną rolę. Obok problemów osobistych i rodzinnych, chęć zaimponowania w środowisku, jest główną przyczyną sięgania przez młodzież po te używki (alkohol dla 55%, a narkotyki dla 42% badanych). Gimnazjaliści przyznają, że taki sposób zachowania jest modny: picie alkoholu — 35%, zażywanie narkotyków — 25%. Jest to model życia akceptowany przez połowę z badanej grupy młodzieży. Wynika z tego, że przynajmniej połowa uczniów nie akceptuje tego stylu życia i oczekuje podjęcia walki z uzależnieniem wśród młodzieży. W okresie dojrzewania używki mogą poważnie uszkodzić procesy rozwojowe. Młodzież ma znacznie niższą tolerancję dla alkoholu i narkotyków, znacznie szybciej się uzależnia [10].

Używki są atrakcyjne dla młodzieży z niskim poczuciem wartości i z nieukończoną osobowością [1]. Młodzież chce jasno określonych norm postępowania, a dowodem na to są uzyskane wyniki w ocenie sposobów ograniczenia zjawiska uzależnień w środowisku szkolnym. Prawie połowa badanych gimnazjalistów jest za usuwaniem ze szkół uczniów zażywających narkoty-

ki i niewiele mniej chce zaostrezenia przepisów utrudniających odurzanie. Młodzież oczekuje prowadzenia programów z profilaktyki narkotykowej i alkoholowej, dostarczania wiedzy o środkach odurzających, 1/3 jest za zgłaszaniem nauczycielom w szkole i na policję dzieci, które są uzależnione. W znacznie wyższym odsetku młodzież wskazuje na konieczność usuwania ze szkoły osób zażywających narkotyki, co sugeruje, że w środowisku jest „wyższa” akceptacja dla osób pijących alkohol (ok. 25%) (ryc. 4). Może to być także następstwem wysokiej częstości spożywania alkoholu przez młodzież (76%).

Z badań ESPAD z 2005 roku wynika, że w czasie ostatniego roku szkolnego w Polsce udział w zajęciach z profilaktyki narkotykowej wzięło 73% uczniów, a z profilaktyki alkoholowej 71% [11]. W opozycji do siły działań profilaktycznych są akcje promocyjno-reklamowe producentów piwa i papierosów [12]. W prezentowanych badaniach tylko 1/3 ankietowanych uznała zakaz ich stosowania jako istotny dla obniżenia częstości spożywania używek. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podkreśla, że polska młodzież poddawana jest bardzo agresywnym i starannie przygotowanym oddziaływaniom promującym picie alkoholu (zwłaszcza piwa), a badania rynkowe pokazują wysoką skuteczność tych oddziaływań na młodych ludzi [13, 14]. Różne drogi, jakie pokonują młodzi ludzie, podążając za różnymi wzorami w okresie dorastania i wczesnej młodości, zmieniają ich zachowania związane z piciem alkoholu. Postawy, które naśladują pojawiają się i znikają w różnym wieku [15]. Na podstawie poznania przekonań i potrzeb młodych ludzi można budować efektywne plany interwencji. Prawdziwa prewencja powinna być oparta na bezpośrednim i szczerym kontakcie ucznia z doświadczonym, mądrym, znającym problem nauczycielem współpracującym systematycznie z rodzicami [16].

W celu zmniejszenia intensywności picia i spożywania narkotyków przez młodzież, należy przede wszystkim ograniczyć łatwą dostępność tych środków, zmienić wzorce stylu życia młodych i umożliwić im częste korzystanie z obiektów sportowych.

Wnioski

1. Picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez młodzież jest poważnym problemem związanym z jej funkcjonowaniem w obrębie grup rówieśniczych.

Częstotliwość picia alkoholu istotnie wzrasta wraz z czasem trwania edukacji szkolnej.

2. Brak wzorców, kontroli i wsparcia w rodzinie jest istotnym czynnikiem ryzyka picia alkoholu przez młodzież.
3. Młodzież potrzebuje jasno określonych norm postępowania, aby wzmocnić swoje poczucie bezpieczeństwa. Postulują o zwiększenie rygoru i dotkliwsze kary dla osób dotkniętych uzależnieniem.
4. Wśród młodzieży istnieje nadal duże zapotrzebowanie na edukację zdrowotną oraz promowanie sportu jako alternatywy dla spożywania alkoholu i narkotyków.

Piśmiennictwo

1. Arnett J.J. The developmental context of substance use in emerging adulthood. *J. Drug Issues* 2005; 35: 235–248.
2. Bullers S., Cooper M.L., Russell M. Social network drinking and adult alcohol involvement: a longitudinal exploration of the direction of influence. *Addictive Behaviors* 2001; 26 (2): 181–199.
3. Skowrońska A. Uzależnienia w opiniach młodzieży. <http://www.edukator.org.pl/2003/opinie/html-arch.2007>.
4. Maj Z., Kowalewicz T. Młodzież wobec narkotyków. *Serwis Infor. Narkomania* 2009; 3 (47): 38–42.
5. Sroczyński P. Przyczyny narkomanii wśród młodzieży szkolnej. *Pespectiva. Legnickie studia teologiczno-historyczne* 2007; 2 (11): 169.
6. Gromadecka-Sutkiewicz M., Dziwak A., Kłos J. Młodzież licealna i alkohol. *Prac. Socjologii Medycznej, Katedra Medycyny Społecznej, Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Prob. Hig. Epidemiol* 2008; 89 (2): 293–296.
7. Kandel, D.B., Andrews K. Processes of adolescent socialization by parents and peers. *Int. J. Addict.* 1987; 22 (4): 319–342.
8. White H.R., Johnson V., Buyske S. Parental modeling and parenting behavior effects on offspring alcohol and cigarette use: a growth curve analysis. *J. Subst. Abuse* 2000; 12: 287–310.
9. Borsari B., Carey K.B. Peer influences on college drinking: a review of the research. *J. Subst. Abuse* 2001; 13: 391–424.
10. Mellibruda J. *Tajemnice etoh.* 1993. Państw. Agencja Rozw. Prob. Alkohol. Warszawa 1993; 12–13.
11. Raport z Badań Ankietowych ESPAD 2007.
12. Macander D. Profilaktyka uzależnień w szkole. *Serwis Informacyjny Narkomania* 2007; 1 (36): 17–23.
13. Leonhard B. Prawda o piwie. *Problemy Alkoholizmu* 1994; 1: 16.
14. Naimi T.S., Brewer R.D., Mokdad A. i wsp. Binge drinking among U.S. adults. *JAMA* 2003; 289: 70–75.
15. Fillmore K.M., Hartka E., Johnstone B.M. i wsp. A meta-analysis of life course variation in drinking. *British Journal of Addiction* 1991; 86: 1221–1267.
16. Łobocki M. Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania. *Nasza Księgarnia, Warszawa* 1985; 16–26.